

KRISTÓ GYULA

A magyar középkor oktatásának helyzete és feladatai a hazai felsőoktatási intézményekben*

A jelen rövid írás nem tekinti feladatának, hogy sorra vegye az egyes magyarországi felsőoktatási intézményeket (egyetemeket és főiskolákat), s egyenkénti elemzéssel tegyen eleget a címben foglalt feladatnak. Ehelyett arra összpontosít, hogy néhány általánosságot fogalmazzon meg: az ezektől való helyi eltérések (amelyeket a vita résztvevői feltárnak) tovább fogják színesíteni és konkretizálni a sommás összképet.

A múlt

Az elmúlt 45 esztendőben a magyar középkor oktatásában korábban soha nem tapasztalt hullámvölgy következett be, amely – a megfelelő kutatási háttér szűkülésével – időnként a szakma kihalásának veszélyét hordozta magában. E tragikus helyzetet alapvetően két körülmény idézte elő:

1. A latin nyelvoktatás erőteljes háttérbe szorulása,

2. az új, de főleg a legújabb kor tudományos és főleg tudományon kívüli (politikai) érdekekből történő felfuttatása a korábbi időszakok rovására.

Ennek szimptomái a következők:

a) a történelem szakos hallgatók túlnyomó része latin nyelvi előképzettség nélkül érkezett a felsőoktatásba;

b) a felsőoktatás által nyújtott latin képzés – már csak tömeges méreteinél fogva is – nem pótolhatta a négy osztályos középiskolai (kivált nem nyolc osztályos gimnáziumi képzésben lerakott) alapokat;

c) évtizedeken át nem lehetett olyan szemináriumokat tartani, ahol a források elemzése a latin nyelvű források alapján történt;

d) a szakmai érvényesülésben a középkor kutatása hátrányt jelentett, frusztrációnak számított;

e) hallatlan mértékben összeszűkülte a jó középkori szakmai kiképzést kapottak köre, ám ha akadtak is ilyenek, az érvényesülés nehézségei nem tették vonzóvá a középkori kutatásokat;

f) a hivatalosság adminisztratív eszközökkel is erősítette ezt: pl. forráskiadásból – ami tradicionálisan erős oldala volt a középkori kutatásoknak – nem lehetett tudományos fokozatot szerezni;

* Ez az írás előadasként elhangzott Budapesten, a Középkortudományi Egyesület 1992. január 28-i ülésén. Közzétételét szakmatörténeti értéke mellett számos ponton meglévő aktualitása is indokolja.

g) a túrés és a tiltás határán lebegett néhány olyan diszciplína, amely nélkül középkori kutatás elképzelhetetlen: pl. genealógia, egyháztörténet;

h) nagyfokú bizalmatlanság kísérte általában a történeti segédtudományokat, amelyek nélkül nincs színvonalas középkoroktatás és -kutatás;

i) megkezdődött – helyenként elhatalmasodott – a középkor oktatásába azok benyomulása, akik sem középkorász szakképzést nem kaptak (illetve autodidakta módon nem szereztek), sem latinul nem tudnak;

j) komikus (vagy inkább tragikomikus) fintora a sorsnak, hogy az új- és legújabb kor „középkorásszá” előléptetett művelői, illetve a középkort az újabb korok kedvéért elhagyó oktatók többnyire el is hitték-hiszik magukról, hogy ők – már vagy még – középkorászok, akik félgőzzel is képesek a szakma színvonalas művelésére, utánpótlás-nevelésre stb.;

k) tragikus ezzel szemben, hogy életüket a középkornak szentelő kiváló szakembereket nem engedtek az egyetemi katedra közelébe, vagy ha mégis, nem saját szakterületükön oktathatnak;

l) a magyar középkor oktatása, amely az őstörténettől 1526-ig értendő, erőteljesen visszaszorult, maximálisan két félévet kapott a nyolc féléves oktatási kontingensből, azaz a magyar történelem oktatásából legfeljebb 25 %-ban részesült;

m) a középkort megfosztották saját identitásától, széles körben hangoztatott és intézményesült nézetté vált, hogy a középkor a feudalizmussal egyenlő, s az Magyarországon 1790-ig tart;

n) mivel az I. szigorlat anyaga magyar történelemből 1790-ig terjedt, így a középkor elvesztette önálló szigorlatát, s egy középkori-kora újkori összevont szigorlat részévé vált;

o) a középkor és a kora újkor együttes kezelése az egyetemeken egyetlen tanszékbe történő összefogása lehetőséget teremtett helyenként arra, hogy a középkor még a kora újkorral szemben is pozíciót veszítsen;

p) a középkor iránti érdektelenség jelentkezett a középkori tárgyú szakdolgozatok, diákköri dolgozatok, doktori értekezések igen alacsony számában is;

r) hiányzott a középkor oktatásának nemzetközi beágyazása;

A jelen

Összefoglalóan annyi mondható: már látjuk a hibákat, kezdenek felsejleni a terápia körvonalai is, de frontáttörés (a politikai zsargonból kölcsönözve a kifejezést: „rendszer váltás”) e téren még nem történt.

A jövő

Alapvetően két vonatkozásban kell változtatni:

1. Erősíteni a középkoroktatás latin nyelvoktatást, visszaállítani a latint korábbi becsületébe;

2. a középkornak emancipálnia kell az új- és legújabb korhoz viszonyítva.

További változtatások:

a) középkorász oktatói (kutatói) állásokat csak középkorással (megfelelő előképzettséggel rendelkező, latinul tudó, a középkort „fő foglalkozásban” művelő és abból rendszeresen publikáló szakemberekkel) lehessen betölteni;

b) erősíteni kell a történeti segédtudományok megbecsültségét; mindenütt oktassanak történeti segédtudományokat, ahol – bármilyen szinten – történészképzés folyik, minden egyetemen legyen önálló történeti segédtudományi tanszék;

c) a magyar középkor oktatása „terjedelemben” (a tanegységek számát tekintve) a magyar történeti oktatásnak legalább 33 %-ára terjedjen ki;

d) a magyar középkor kapjon önálló szigorlatot;

e) az egyetemeken a magyar középkor kapjon önálló tanszéket;

f) ahol a lehetőségek adottak vagy megteremthetők, a magyar medievisztikai szakképzést (minor- vagy felszakos képzést) mielőbb meg kell indítani, csak ezen az úton remélhető, hogy javulnak a középkor kádergondjai;

g) növelni kell a felsőoktatásban a középkort oktatni tudók számát, ez a záloga annak, hogy nő az előadások, szemináriumok szakszerűsége, emelkedik a középkori tárgyú szakdolgozatok, diákköri dolgozatok, doktori értekezések száma;

h) a medievisztikai szakképzés részeként vagy attól függetlenül növelni kell a kínálatot az eddig végtelenül elhanyagolt területek oktatásával, lépéseket kell tenni a középkori egyháztörténet, jogtörténet, művészettörténet stb. oktatásának biztosítása érdekében;

i) a TEMPUS, az ERASMUS programok és más eszközök (partneregyetemi, személyes kapcsolatok stb.) igénybevételével erősíteni kell a középkori oktatás nemzetközi kapcsolatrendszerét, vendégprofesszorokat kell meghívni, tehetséges hallgatókat és fiatal oktatókat kell egy vagy több félévre kiküldeni neves külföldi középkorkutató centrumokba.